

Speuren naar heiligheid

Het heilige laat zich vinden in het leven van alledag, zo laten Jeroen Jeroense en Theo Overduin zien.

Tekst: Jan Offringa

Wat ervaren mensen in deze tijd van secularisatie nog als heilig? In hun *oldtimer* gaan Jeroen Jeroense en Theo Overduin op pad om dit te verkennen. Ze bezoeken zeventien inspirerende mensen uit verschillende sectoren van de maatschappij. Op Dries van Agt na, die op geheel eigen wijze voor het slotverhaal tekent, behoren de deelnemers niet tot de overbekende Nederlanders of Belgen. De interviews hebben in in veel gevallen iets verrassends. Lang niet alle gesprekspartners zijn religieus. Toch zijn ze niet los van het heilige, zo blijkt als ze vertellen over heilige momenten in hun leven. Hoogtepunt is de opmerking van de Vlaamse Hilde Kieboom. Vol scepsis gaat ze als zestienjarig meisje naar Rome. Daar wordt ze echter 'van haar paard gebliksemd' als ze jongeren ontmoet die zich engageren met de Sant'Egidio-gemeenschap. Nu is ze in Antwerpen 'de barones van de armen'. Een van de opvallendste verhalen is dat van Oane Visser. Hij analyseert vanuit het ISS te Den Haag het fenomeen *land grabbing* (landjepik). Maar ook vertelt hij over de uitvaart van zijn verongelukte broer. Voordat ze zijn broer de kerk binnendragen, is hij bijna misselijk van de zenuwen. Maar als de deur openzwaait wordt hij overweldigd door een gevoel van stilte en rust. Niet alleen bij Kieboom en Visser heeft het heilige te maken met inzet voor gerechtigheid. Dat klinkt ook sterk door in het verhaal van Jos de Blok, die met zijn stich-

Jeroen Jeroense & Theo Overduin
Nieuw heilig.
**Over heden-
daagse inspi-
ratie**

Skandalon,
248 blz., € 18,95

ting Buurtzorg Nederland een ware revolutie heeft veroorzaakt in de sterk gebureaucratiseerde wijkgang. Zeer volhardend is het verzet van Shirin Musa, oprichter van *Femmes For Freedom*, tegen wat genoemd wordt 'huwelijkse gevangenschap'. Met name door haar inzet wordt deze vorm van machtsmisbruik als eerste in Nederland als een strafbaar feit erkend. Minder boeiend dan de persoonlijke verhalen zijn de fragmenten waarin de auteurs hun deelnemers een aantal kaarten voorleggen. Daarop staan oude en nieuwe heiligen. Het is voorspelbaar dat Nelson Mandela, Moeder Theresa en Martin Luther King vaak voorbijkomen. Ook is het aantal van zeventien verhalen aan de forse kant. Er hadden wel een paar geschrapt kunnen worden. Soms is het lastig het heilige te onderscheiden van dingen die mensen gewoon belangrijk of

bijzonder vinden. Journaliste Elma Drayer geeft een zetje in de goede richting als ze opmerkt dat "heilig duidt op het geheim van het bestaan". Ook is van belang wat theoloog Peter Nissen in het voorwoord schrijft: "Niets is heilig uit zichzelf en niets is heilig voor iedereen. Iets wordt heilig omdat mensen er die betekenis aan toekennen." En als de lezer na alle verhalen de draad toch wat is kwijtgeraakt, dan knopen de auteurs zelf ook in het slothoofdstuk 'Dichter bij het heilige?' wat touwtjes aan elkaar. De vraag die blijft hangen is of het heilige ons vooral van buitenaf raakt en beroert, of dat het meer iets is dat zomaar even oplicht in onze werkelijkheid. Misschien zijn dat wel twee kanten van dezelfde medaille. Dit mooie boek laat zien waar kerk en theologie de komende tijd werk van kunnen maken: van speuren naar het heilige in het leven van alledag. ●

➔ Erik Pool

Aanwijzingen voor het goede leven

Erik Pool is medeoprichter van La Scuola, een academie voor levenskunst. De levenskunst en de zoektocht naar zin staan centraal in dit optimistische boek, om uiteindelijk de filosofische vraag beantwoorden: "Betekent jouw leven genoeg?"

Boom, 215 blz., € 22,50

➔ Lia van Aalsum

Kijken naar spiritualiteit – om te leren

Spiritualiteit heeft iets toe te voegen aan het onderwijs, is de stelling van dit boek. Lia van Aalsum stimuleert een professioneel gebruik van het woord spiritualiteit. Een oefening voor beroepsoefenaars in kijken naar processen van groei en vorming, om te leren.

Valkhof Pers, 208 blz., € 22,50

➔ H.E.S. Woldring

Jan Amos Comenius

Comenius (1592-1670) maakte naam als pedagoog, filosoof en theoloog. Hij leefde in een donkere tijd, maar vocht rusteloos voor vrijheid van denken in zijn werken. Dankzij, of misschien wel ondanks, zijn leven als vluchteling in Amsterdam heeft hij een belangrijke plaats in de Nederlandse cultuurgeschiedenis.

Damon, 216 blz., € 34,90

➔ Herman M. van Praag

Net voorbij de rede

"Er zijn gedachten, behoeften waar de rede geen raad mee weet. Het begrip God is zo'n gedachte." Emeritus hoogleraar psychiatrie Herman van Praag onderzoekt het grensgebied tussen vernuft en verbeelding. Hij kruist de degens met personages uit de Bijbel, met hedendaagse personen en zelfs met de Eeuwige. Uiteindelijk beseft hij: "Ik ben religieus."

Boom, 332 blz., € 29,90

'Toen ik dit boek las, nam ik ontslag'

"Het meest van betekenis voor mij is geweest 'Mensen voor dag en dauw' van Huub Oosterhuis. Toen ik dat had gelezen, besloot ik ontslag te nemen als ICT'er", vertelt Jan Gruiters, algemeen directeur van vredesorganisatie PAX.

Huub Oosterhuis
Mensen voor dag en dauw

Ambo, 206 blz.,
antiquarisch

Ik las dit boek van Oosterhuis toen ik een jaar of 20 was. Ik werkte in de informatica-technologie waar ik me niet thuis voelde. Er stond één zin in waarvan ik dacht dat Oosterhuis die voor mij geschreven had: "In de besteding van je tijd druk je uit wat je het meest vervult, wat primair voor je is en van levensbelang." Die zin deed me besluiten ontslag te nemen, ook al werd ik voor gek verklaard dat ik een goede baan opgaf. Ik begon met een studie theologie in Leiden. Al vroeg zag ik een advertentie van Pax Christi en dat werk leek mij op dat moment van levensbelang. Dat werk doe ik nog steeds. Oosterhuis schreef over het 'ontzaglijke nu' waarin we verpletterd worden door problemen, zoals de problemen in het Midden-Oosten en in Chili onder Allende. Het was

Jan Gruiters: "IS wegbombarderen lukt niet."

ook de tijd van de Koude Oorlog en de kernwapenwedloop. Dat waren debatten waar ik deel van wilde uitmaken. Het boek heeft me op het spoor gezet van de oude droom van het Oude Testament: het werken aan een wereld die rechtvaardig is. Met 'mensen voor dag en dauw' verwijst Oosterhuis naar mensen die een nieuw begin belichamen. De dichter Nijhoff beschreef die als 'de stillen in den lande', de verborgen die de wereld dragen en die voor de toekomst instaan. Dat inspireert mij nog steeds.

Het boek heeft zijn actualiteit behouden omdat we ook nu verpletterd worden door 'het ontzaglijke nu'. Ook voor iemand die in de vredesbeweging actief is, valt het niet mee om het nieuws te horen over Syrië, Irak en Zuid-Soedan waar wij werken met 'mensen voor dag en dauw'. Daar geboekte resultaten worden soms verpletterd door oorlogsgeweld. Dan denk je: hoe moeten we hier ooit uitkomen? Maar we zien ook dat mensen toch telkens weer opstaan met een visioen voor ogen en de hoop niet opgeven. Het verrassende is dat de situatie altijd weer gered wordt door de mensen in die landen zelf die zich de luxe niet kunnen veroorloven om de hoop te verliezen en ze hebben de hoop ook echt niet verloren. Fundamentele veranderingen moeten altijd van binnenuit komen. Je kunt een democratische en vreedzame samenleving niet van buitenaf opleggen. Dus niet proberen de Islamitische Staat weg te bombarderen, zoals nu gebeurt door de Amerikanen. Dat wil echter niet zeggen dat we de 'mensen voor dag en dauw' niet moeten ondersteunen. We kunnen niet terzijde blijven staan als er genocide wordt gepleegd. Bij geweld elders zie je altijd drie reacties. De eerste is dat mensen zich ervoor afsluiten en zich concentreren op hun eigen levensgeluk. De tweede reactie is de muren hoog optrekken, asielzoekers buiten de deur houden en je opsluiten in je eigen fort. De derde reactie is dat je je laat ontmoedigen en de hoop laten varen. Dan heeft dit boek een actuele boodschap. Oosterhuis vertaalt Jesaja zo: "Blijf niet staren op wat vroeger was, sta niet stil bij het verleden. Ik, zegt Hij, ga iets nieuws beginnen – het is al begonnen, merk je het niet?" ●

➔ **Remco van Mulligen**

Radicale protestanten

Toegankelijk proefschrift van historicus over de opkomst en ontwikkeling van de Evangelische Omroep, de Evangelische Hogeschool en de ChristenUnie en hun voorlopers (1945-2007). Hun beginjaren stonden in het teken van 'geestelijke strijd' tegen de moderne cultuur. De oude beginselen zijn aardig verwaterd, menen sommigen. Maar is dat wel zo? Dient zich hier wellicht een vitaal 'radicaal protestantisme' aan?

Buijten & Schipperheijn, 470 blz., € 29,50

➔ **Kemal Rijksen**

De Westermoskee en de geschiedenis van de Nederlandse godsdienstvrijheid

Afgelopen maand werd in de Amsterdamse wijk De Baarsjes de grootste islamitische gebedsruimte van Nederland opgeleverd. De bouw van de Westermoskee is getekend door een jarenlange geschiedenis van intriges en ruzies, maar ook van succes en daadkracht. Historicus en journalist Kemal Rijksen belicht deze wederwaardigheden tegen de achtergrond van de godsdienstvrijheid.

Atlas Contact, 318 blz., € 24,99

➔ **Ton Lemaire**

Mettertijd

Cultuurfilosoof vertelt in dertig miniatures over waarnemingen en ervaringen tijdens zijn reizen en wandelingen. De dingen gaan voorbij en ook de mens blijkt een voorbijganger te zijn.

Ambo/Anthos, 160 blz., € 16,99

➔ **Susan Neiman**

Waarom zou je volwassen worden?

Betekent volwassen worden het opgeven van je jeugddromen? Neiman wijst een andere weg: volwassenheid is zelf een ideaal.

Ambo/Anthos, 219 blz., € 19,99

Breekbare woorden tegen leed

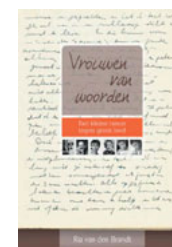
Dit gebeurde in maart 1943 / geen stof voor poezie." Het grootste trauma van de twintigste eeuw, de holocaust, lijkt geen onderwerp voor dichtkunst. Toch bestaan er veel gedichten en poëtische fragmenten uit deze periode. Manfred Schlösser gaf al in 1960 de omvangrijke bloemlezing *An den Wind geschrieben* uit, een grote verzameling gedichten uit de periode 1933-1945. Ria van den Brandt zet deze canon tegen groot leed voort door zes vrouwen aan het woord te laten. Nelly Sachs, Gertrud Kolmar, Gerty Spies, Selma Meerbaum-Eisinger, Etty Hillesum en Hanny Michaelis probeerden elk op hun eigen wijze woorden te vinden tegen het leed dat de vernietigingsmachine van het nazisme veroorzaakte. In gevangenschap, ondergedoken of vanuit het buitenland schreven zij over rouw, haat en verzet, maar ook over geloof, hoop en vriendschap. Zonder enige kans op erkenning zochten zij hun bestaansrecht ergens anders: al schrijvend. Enkelen van hen overleefden de holocaust, maar bleven achter met een gevoel

van schuld, haat of berouw. De kwetsbaarheid van deze woorden geeft te denken bij het lezen van deze canon. Is het wel terecht dat wij deze gedichten en teksten lezen? *Nu, daar de ketting leeg / op de bodem ligt, / besef ik, / hoe zwaar / de vrijheid weegt.* Om die vrijheid gaat het in deze indrukwekkende canon. Het recht op leven waar eenieder aanspraak op mag doen. De woorden tegen het leed blijken even breekbaar als strijdlustig. Ondanks alle wonden geeft elk van deze vrouwen de hoop op betekenis een kans. Deze kleine canon is daarom even mooi als noodzakelijk. Want "deze vrouwen hebben op geheel eigen wijze woorden tegen de vernietiging en vóór het leven achtergelaten". (Chris van Wieren)

Ria van den Brandt

Vrouwen van woorden. Een kleine canon tegen groot leed.

Berne Media, 120 blz., € 17,95

'Bent u zijn mantelzorger?'

Mantelzorg is typisch een woord uit de wereld van beleidsmakers. Een moeilijk en veelbesproken onderwerp, dat samen met de woorden ouderenzorg en participatiesamenleving voor veel onduidelijkheid zorgt. Theoloog

Ineke Ludikhuize ontwijkt deze beladen thematiek en schrijft over de concrete ervaringen van mantelzorgers zelf. De afgelopen jaren werd zij zelf geruisloos mantelzorger van haar man Willem Aantjes. Uiteindelijk besloot ze te stoppen met haar werk om "langere armen" te krijgen voor deze taak. Dit mooi vormgegeven werk is een verzameling van gesprekken met mantelzorgers en ervaringen van Ludikhuize zelf. Het dient als een warme jas voor de zorgende vrijwilliger. De verhalen, beschrijvingen, recepten, gedichten, spreken en tips van verschillende ervaringsdeskundigen bieden inspiratie en herkenning. Zeven thema's waar de mantelzorger vroeg of laat mee te maken krijgt, worden besproken. Zo nodigt dit boek uit om met anderen verder te praten over deze onderwerpen. Niet om te laten zien dat de ene manier van zorg beter is dan de ander, of

dat er een blauwdruk bestaat waaraan je kunt voldoen, maar om duidelijk te maken dat de balans zoeken cruciaal is. De balans zoeken tussen je eigen programma en de agenda van de zorgvragende, tussen de zorg voor jezelf en de zorg voor een ander. Want mantelzorg gaat over aandacht, tijd en liefde, maar soms ook over schuld en plichtsbesef. Ludikhuize beschrijft dit niet zwaar en moeilijk, maar licht en luchtig; omdat mantelzorg zelf al een veel te zwaar begrip is. Er wordt te snel van uitgegaan dat mantelzorg moeilijk is. Maar is het moeilijk? "Ik neem me voor (dit) de volgende keer krachtig te ontkennen en dan iets te zeggen over leven, liefde en luchtigheid. Als ik durf, tenminste." (Chris van Wieren)

Ineke Ludikhuize

Een warme jas voor mantelzorgers

Forte Uitgevers, 144 blz., € 17,95

